

«ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ У
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ:
НОВІ РЕАЛІЇ ТА ВИКЛИКИ»

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної
конференції

26 вересня 2023 року

Соціологічна асоціація України
Південноукраїнське відділення САУ
Державний заклад
«Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
Кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Національний університет «Одеська юридична академія»
Факультет психології, політології та соціології
Universitatea de Stat din Moldova
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice
Centrul Sociologie și Psihologie Socială al ICJPS
Asociația Sociologilor și Demografilor din Republica Moldova

**«ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ У
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ: НОВІ РЕАЛІЇ ТА
ВИКЛИКИ»**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції
26 вересня 2023 року

Видавничий дім
«Гельветика»
2023

**ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ У
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ: НОВІ РЕАЛІЇ ТА
ВИКЛИКИ: МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

УДК 316+339.94
ББК 60.5+66.4

Рецензенти:

Інна ГОЛУБОВИЧ, докторка філософських наук, професорка, завідувачка кафедри філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;
Денис ЯКОВЛЕВ, доктор політичних наук, професор, декан ФППС Національного університету «Одеська Юридична Академія».

Рекомендовано Вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Протокол № 5 від 30.11.2023 р.

Редакційна колегія:

Відповідальний редактор – **Олена ЛІСЕЄНКО**, д. соц. н., професорка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (м. Одеса), голова Південноукраїнського відділення САУ, Україна.

Члени редколегії:

МОКАНУ Віктор – д. соц. н., директор Центру соціології та соціальної психології Інституту правових, політичних та соціологічних досліджень Державного університету Молдови, керівник Асоціації соціологів і демографів Республіки Молдова, Республіка Молдова;

БОРІНШТЕЙН Євген – д. філос. н., професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

ПЕТІНОВА Оксана – д. філос. н., професорка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

АТАМАНЮК Зоя – д. філос. н., доцентка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

МОКАНУ Анжела – докторка соціології, науковий співробітник Центру соціології та соціальної психології Інституту правових, політичних та соціологічних досліджень Державного університету Молдови, Республіка Молдова.

Феномен соціальної консолідації у Центрально-Східній Європі: нові реалії та виклики : матеріали міжнарод. наук.-практ. конф. 26 вересня 2023 року. м. Кишиневу – м. Одеса / за ред. О. В. Лісеєнко. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2023. 93 с.

Матеріали конференції представлені в авторській редакції мовою оригіналу

© Південноукраїнське відділення Соціологічної асоціації України, 2023

© Асоціація соціологів та демографів Республіки Молдова, 2023

**ФЕНОМЕН СОЦІАЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ У
ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ: НОВІ РЕАЛІЇ ТА
ВИКЛИКИ: МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

- професійного самоздійснення особистості: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції.* - Одеса, 2022. 168 с. - с. 33-39
7. Городнюк Л. С. Інформаційно-психологічний тиск при формуванні світогляду. – У пошуку нових сенсів полікультурного світу. *Повоєнний діалог культур : матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (Київ, 2–3 лютого 2023 р.).* — Київ, 2023. 244 с. – ст. 129-132.
8. Інформаційно-психологічне протиборство: підручник. Видання друге перекладене, доповнене та перероблене / В. М. Петрик, В. В. Бедь, М. М. Присяжнюк та ін. — Київ, 2018. – 386 с.
9. Лісовський П. М. Маніпуляція свідомістю: сутність, структура, механізм у сучасному трансформаційному суспільстві (соціально-філософський аналіз) / П. М. Лісовський. – Київ, 2006. – 200 с.
10. Лісовський П. М. Феноменологія мудрості : духовні орієнтири та імперативи: монографія. Київ, 2016. 351 с.
11. Оцінка громадянами ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, ставлення до окремих ініціатив органів влади (липень 2023р.). - Разумков Центр. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-stavlennia-do-okremykh-initsiatyv-organiv-vlady-lypen-2023r>
12. Сугестивні технології маніпулятивного впливу : навч. посіб. / [В.М.Петрик, М.М.Присяжнюк, Л.Ф.Компанцева, Є.Д.Скулиш, О.Д.Бойко, В.В.Остроухов]; за заг. ред. Є.Д.Скулиша. – 2-ге вид. – Київ, 2011

Павло КОЗЛЕНКО

кандидат філософських наук,

заслужений працівник культури України,

директор ГО «Одеський центр дослідження Голокосту»

МОРАЛЬНІСТЬ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Сучасне суспільство характеризується прискоренням темпів розвитку техніки, створенням нових інтелектуальних продуктів, трансформацією інформації в найважливіший глобальний ресурс людства. Дослідники пов'язують зміни, що відбуваються з інформатизацією, все більш відчутно заявляє про себе у всіх сферах. Вони констатують процес переходу глобальної цивілізації в новий якісний стан-інформаційне суспільство.

Незважаючи на різноманітність підходів, оцінок і прогнозів становлення інформаційного суспільства, вони виявилися вибудуваними в основному за однією схемою: сучасні засоби зв'язку та інформаційні технології створили нову ситуацію, в якій, з одного боку, є додаткові можливості для прогресу і, в тому числі вирішення світоглядних протиріч, а з іншого боку, виникає все більша кількість різноманітних проблем, які автори відносять як до перешкод на шляху до нового суспільства, так і до його неминучих наслідків. Проявами

інформаційного суспільства не без підстав прийнято вважати утвердження інформаційної картини світу, зміну життєдіяльності і соціального світоустрою на основі активного і повного використання знання у всіх суспільно значущих видах людської діяльності, усвідомлення єдності законів функціонування інформації в природі і суспільстві, практичне їх застосування, створення індустрії виробництва і переробки інформації.

Перехід суспільства до нової епохи сприяє введенню в соціально-філософський дискурс категорій «інформація», «інформаційне суспільство», «віртуальне суспільство», «віртуалізація», «суспільство знань». Поряд з синергетичною площиною сучасного суспільства, інформація, перетворюючись в найважливіший глобальний ресурс людства, стала розглядатися як одна з найважливіших складових навколишнього світу. Нове інформаційне середовище націлює на формування певних світоглядних і аксіологічних пріоритетів, відповідно до яких змінюються і відтворюються моральні характеристики інформаційного суспільства. З іманентного йому оперування ідеями, образами, інтелектом, знаннями виникає дослідницький інтерес до вивчення символічних реальностей і їх етичних копій. Актуалізується також питання про вплив подібних реальностей на свідомість як індивідуальне, так і суспільне, а крім того, формування персональної картини світу людини, його світогляду. У зв'язку, з чим з'являється можливість інтерпретації динаміки розвитку моральних цінностей, що супроводжує світоглядні трансформації.

Фундаментальні ідеї, що характеризують якісно нову цивілізацію інформаційного типу, були висунуті в працях відомих західних філософів, в числі яких Т. Адорно, М. Вебер, Х. Ортега-і-Гассет, А. Тойнбі, М. Хайдеггер, М.Хоркхаймер, К. Ясперс та інші.

Сама ідея інформаційного суспільства була сформульована в кінці 60-х-початку 70-х років ХХ століття. Термін «інформаційне суспільство» ввів професор Токійського технологічного інституту Ю. Хаяші. Дослідниками і розробниками теорії інформаційного суспільства стали М. Кастельс, Ф. Вебстер, Е. Гідденс, Ю. Хабермас, Д. Мартін, Г. Молітор, Е. Тоффлер, Д. Белл, З.Бжезінський, А. Кінг, Д. Несбіт, А. Турен, П. Дракер, М. Маклюен та інші.

Одним з перших дослідників, які спробували обґрунтувати концепцію інформаційного суспільства, був японський професор І. Масуда, який приділив особливу увагу трансформації людських цінностей в інформаційному суспільстві і висунув утопічну концепцію про безконфліктність даного виду суспільного ладу [1].

Вивчення соціально-філософських аспектів становлення інформаційного суспільства продовжилось дослідженнями Дж. Барлоу, Д. Белла, Д. Келлнера, М.Маклюена, Л. Мановича, Б. Петерса, Т. О'рейлі, Г. Рейнгольда, Е. Тоффлера, Ф. Вебстера, Ф. Фукуями, Т. Харіссона. Серед

українських дослідників слід зазначити В. Бебика [2], А. Новицького [3], М. Пальчинську [4] та інших.

Аналіз наявної літератури показує, що у сьогоденні в гуманітарній науці накопичився значний пласт досліджень, присвячених інформаційному суспільству в цілому і окремим аспектам інформаційної етики зокрема. Однак вони не дають цілісного уявлення про стан і характер трансформації моральних цінностей інформаційного суспільств, особливо в контексті їх порівняльного аналізу з традиційними моральними цінностями. Дане дослідження є спробою показати особливості деяких уявлень про характер і механізми розвитку та зміни моральних цінностей інформаційного суспільства, що є істотною підставою для прогнозування моральних і етико-правових наслідків інформаційної революції в суспільстві, а також необхідної якісної трансформації суспільства.

Світоглядні трансформації в інформаційному суспільстві визначають основні тенденції зміни моральних цінностей. Головними з них є: переміщення інтересів суб'єкта з духовної, інтелектуальної сфери в матеріальну, тілесно-речову; перетворення культу знання і освіти в культ задоволення і природності; звільнення від прагнення до морального ідеалу і орієнтація на норми гедонізму і утилітаризму; підміна творчості споживанням, життя – грою, реальних відносин – віртуальними. Це, в свою чергу, обумовлює і віртуальне (ілюзорне за змістом) поведінку суб'єкта – активність без можливості відповідальності за прийняте рішення.

Створення комп'ютерних профілів, формує, перш за все, віртуальну ідентичність користувача, яка підміняє його реальну ідентичність. Це робить істотний вплив на позитивну свободу і моральний вибір індивіда, оскільки світ, з яким він взаємодіє, нав'язується йому і вибирається за нього. Морально мотивований підхід полягає в тому, щоб інформаційне суспільство захищало ідентичність як вихідну точку для ідентичності. Це повинно сприяти стимулюванню відповідальності, як результату визнання цінності самого індивіда, а не його профілів. Необхідною передумовою для цього повинні стати контроль і захист людиною особистих даних.

Ціннісні конфлікти і колізії в інформаційному суспільстві багато в чому провокуються неякісної, помилкової і ілюзорною інформацією, створюваної для заміщення базових фактів артефактами. Даний інформаційний феномен отримав в науковій літературі назву «інфологема». Інфологеми з'являються як результат неусвідомлених помилок або свідомих, цілеспрямованих маніпулятивних впливів, моральна шкода яких визначається тим, що у людини – об'єкта маніпулювання – створюється враження, що він сам управляє своєю поведінкою, здійснюючи усвідомлений вибір на основі раціонального аналізу ситуації. Інфологеми формують стійкі стереотипи індивідуальної та соціальної поведінки. Значна частина ціннісних інфологем має в своїй основі

єдність двох властивих людині стереотипів: ксенофобії – ненависті до іншого (чужого) і прагнення знайти ворога – винуватця всіх бід. Саме такі маніпуляції, на наш погляд, стали причиною, коли російське суспільство сприяло російській агресії.

Порівняння класичної системи цінностей з системою цінностей інформаційного суспільства дозволяє говорити про перевернутість останнього. Вищий ряд займають тут цінності приємного і неприємного, засновані на відчутті насолоди і страждання, задоволення і болю. Вони детермінують інші ціннісні ряди, в тому числі ряд моральних цінностей, які приймають в силу цього універсальну гедоністичну і утилітаристську забарвлення. При цьому має місце не тільки зміна структури цінностей, зниження або піднесення їх в ієрархічному ряду, але головним чином їх суб'єктивна трансформація, звуження ціннісного сенсу, обмеження рамками інформаційного простору.

Сучасні медійні засоби надають трансформуючий вплив на психіку і свідомість людини, що призводить до радикальних зрушень в структурі моральної свідомості і до якісної зміни традиційних моральних реакцій. При цьому ефект трансформації виникає в силу ряду причин: онтологічної двозначності телевізійного зображення (ефект фантому); неухважності сприйняття; виникнення обивательської обмеженості; ставлення до новини як до вирішення; щеплення брехні; сприйняття світу як матриці (шаблонізація досвіду); перетворення телевізійної передачі в товар.

Особливістю трансформації моральних цінностей в умовах нових інформаційно-комунікаційних технологій, до яких відносяться управління цифровою ідентичністю і біометрія, радіочастотна ідентифікація, геопросторова мережа і мережі з комірчастою структурою та інші, є їх трансформація крізь природно-правову культуру суспільства, права людини, що дозволяє ввести їх в новий глобальний етико-правовий контекст. Оскільки вибір варіантів виконання і використання таких технологій тягне за собою моральні наслідки і робить прямий вплив на характер трансформації моральних цінностей, ці технології створюють значущі інфоетичні проблеми, головними з яких є дотримання прав людини і основних свобод в кіберпросторі, а також сприяння більшій доступності інформації та засобів комунікації.

Тому є необхідним подальше вивчення процесів розвитку і трансформації моральних цінностей в сучасному інформаційному суспільстві, сприяння становленню і розвитку інформаційної етики в якості прикладної і фундаментальної дисципліни знання.

Література:

1. Masuda Y. The Information Society as Post-Industrial Society. Washington, dc: World Future Society, 1981.

2. Бебик В.М. Глобальне інформаційне суспільство: поняття, структура, комунікації». *Інформація і право*. № 1. 2011. С. 41-49.
3. Новицький А. М. Феномен «інформаційного суспільства як об'єкт наукового дослідження. *Інформація і право*. № 1. 2011. С. 25-29.
4. Пальчинська М. В. Віртуальний простір в умовах соціокультурних трансформацій. Одеса: ВМВ. 2016. 388 с.

Марина АРАПАКІ

здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня

вищої освіти ОНП «Філософія»

ДЗ «Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ МАРГІНАЛЬНОСТІ В СУЧАСНИХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ УМОВАХ

Будь-які роздуми про сьогоднішню реальність приводять до розуміння, що світ якісно змінюється. Сучасна соціальна реальність характеризується невизначеністю, неоднозначністю, відсутністю єдиних правильних і простих рішень. На цьому тлі природною є зміна уявлення людини про себе, про своє місце у світі, про співвідношення себе з тією чи іншою суспільною групою. Проблеми трансформації соціальної ідентичності, як особистості, так і суспільства не випадково є центральними під час наукових дискусій. Через ідентичність, як через призму розглядаються, оцінюються і вивчаються багато важливих рис сучасного життя. Останнім часом сучасні науковці дедалі частіше звертаються до вивчення таких складних феноменів, як ідентичність і маргінальність.

Безумовно, проблема ідентичності та маргінальності стала є у сьогоднішній надактуальною, бо ідентичність є невіддільною характеристикою сучасною людини і саме в умовах культури ми можемо надавати людині будь-які соціокультурні характеристики. Соціальна ідентичність особливим чином проявляється в епоху соціальних потрясінь, великих суспільних змін. Відбувається стирання встановлених соціокультурних кордонів і цінностей, за допомогою яких людина визначає своє місце в суспільстві. Про ідентичність згадують тоді, коли немає впевненості у своїй приналежності, тобто коли людина не може з упевненістю визначити своє місце в різноманітні поведінкових стилів і шаблонів [1]. Ці слова, що належать англійському соціологу Зигмунду Бауману, якнайкраще відображають характер сучасних соціокультурних умов.